

O'SMIRLARDA KORTIZOL DARAJASI VA YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARI XAVF OMILLARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK

Nekova Muzayam Rustamovna

Buxoro shaxar tibbiyot birlashmasi,

3- sonli poliklinikada endokrinolog shifokor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21425504>

Kirish. Yurak-qon tomir kasalliklari dunyoda o'lim va nogironlikning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ushbu kasalliklarning xavf omillari bolalik va ayniqsa o'smirlik davrida shakllanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Stress gormoni hisoblangan kortizolning surunkali ravishda yuqori darajada saqlanishi arterial gipertenziya, insulinrezistentlik, semizlik, dislipidemiya va endoteliy disfunksiyasi kabi yurak-qon tomir tizimi uchun xavfli o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois o'smirlarda kortizol darajasi va kardiovaskulyar xavf omillari o'rtasidagi munosabatni baholash muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi – o'smirlarda kortizol darajasi bilan yurak-qon tomir kasalliklari xavf omillari o'rtasidagi bog'liqlikni baholash.

Asosiy qism. Tadqiqotda 12–17 yoshli 120 nafar o'smir ishtirok etdi. Ular yoshi, jinsi va tana vazni indeksiga ko'ra baholandi. Barcha ishtirokchilarda ertalabki qonda kortizol miqdori immunoferment tahlil usuli orqali aniqlandi. Shuningdek, arterial qon bosimi, yurak urish tezligi, bel aylanasi, tana vazni indeksi, qonda umumiy xolesterin, triglitseridlar, yuqori va past zichlikdagi lipoproteidlar hamda och qoringa glyukoza miqdori baholandi. Psixoemotsional stress darajasi standart anketa asosida aniqlandi.

Tahlillar natijasida kortizol darajasi yuqori bo'lgan o'smirlarda arterial qon bosimi, bel aylanasi va tana vazni indeksi ishonchli darajada yuqori ekanligi kuzatildi ($p < 0,05$). Ushbu guruhda umumiy xolesterin va triglitseridlar miqdorining oshishi hamda yuqori zichlikdagi lipoproteidlar miqdorining pasayishi qayd etildi. Kortizol miqdori bilan sistolik arterial bosim, tana vazni indeksi va stress ko'rsatkichlari o'rtasida musbat korrelyatsion bog'liqlik aniqlandi.

Kortizolning uzoq muddat yuqori saqlanishi simpatik nerv tizimining faollashuviga, renin–angiotenzin–aldosteron tizimi stimulyatsiyasiga, insulinrezistentlik va visseral yog' to'planishiga olib kelishi mumkin. Bu holatlar keyinchalik arterial gipertenziya, ateroskleroz va boshqa yurak-qon tomir kasalliklari rivojlanish xavfini oshiradi.

Olingan natijalar o'smirlik davrida psixoemotsional stressni erta aniqlash, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, jismoniy faollikni oshirish va xavf guruhidagi o'smirlarda kortizol hamda kardiometabolik ko'rsatkichlarni monitoring qilish muhimligini ko'rsatadi.

Xulosa va takliflar. O'smirlarda kortizol darajasining oshishi yurak-qon tomir kasalliklari xavf omillari bilan chambarchas bog'liq.

1. Kortizol yuqori bo'lgan o'smirlarda arterial gipertenziya, semizlik va lipid almashinuvi buzilishlari ko'proq uchraydi.
2. Pediatrik amaliyotda stressni baholash va xavf guruhidagi o'smirlarda kortizol darajasini aniqlash profilaktik tadbirlarni rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega.
3. Maktab yoshidagi bolalar orasida stressni kamaytirishga qaratilgan dasturlar, ratsional ovqatlanish va muntazam jismoniy faollikni targ'ib qilish maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. World Health Organization. *Adolescent health*. Geneva: WHO; 2025.
2. McEwen B.S. Protective and damaging effects of stress mediators. *New England Journal of Medicine*. 1998;338:171–179.
3. Rosner B., Cook N.R. Blood pressure in children and adolescents. *Pediatrics*. 2023.
4. Flynn J.T., Kaelber D.C. Clinical Practice Guideline for Screening and Management of High Blood Pressure in Children and Adolescents. *Pediatrics*. 2017.
5. American Academy of Pediatrics. *Bright Futures: Guidelines for Health Supervision of Infants, Children, and Adolescents*. 5th ed. 2024.